

Een avondje nachtvlindersen begin augustus 2025 in de Merwelanden Dordrecht

Auteur: Maja de Keijzer

Als je eenmaal, zoals wij, gefascineerd bent door vlinders, kijk je al snel niet meer alleen naar de vaak kleurrijke vlinders die je overdag zonnend, rustend, vliegend of snoepend van nectar kan zien. Ons land kent zo'n 2400 soorten vlinders en een kleine vijftig soorten zijn overdag actief: de dagvlinders. Dus zijn er veel en veel meer vlindersoorten binnen onze landsgrenzen juist in de schemering of 's nachts actief: de nachtvlinders. De nachtvlinders kunnen pragmatisch ingedeeld worden in de Grote Vlinders, de macro's en in de Kleine Vlinders, de micro's.

Macro-nachtvlinders worden taxonomisch gezien onderverdeeld in een kleine twintig families. De grootste families zijn de Spanners (Geometridae) en de uilen (Noctuidae). Nachtvlinders kunnen heel klein zijn, een paar millimeter groot tot zo'n 28-30 cm zoals de Grote nachtpauwoog (*Saturnia pavonia*). Binnen al die soorten die 's nachts hun leventje leiden zijn ook een paar soorten die je overdag actief ziet vliegen, fouragerend of op zoek naar een partner. Deze groep heeft als extra aanduiding de dagactieve nachtvlinders. Het grootste verschil dat je zelf kan zien tussen dag- en nachtvlinders is het verschil in de opbouw van hun antennes. Bij dagvlinders eindigen de antennes in een knopje en bij de nachtvlinders is dat anders. Sommige sprieten lopen uit op een schitterende veervormige waaiervorm.

Om nachtvlinders waar te nemen moet je dus in het donker op pad. Je kan nachtvlinders lokken met een zoetig stroopmengsel dat je op bomen of paaltjes smeert, je kan ze ook lokken met UV licht. Wij zetten af en toe een laken op met twee speciale lampen die de vlinders naar het licht op het doek moeten lokken. Waarom vlinders dat doen is trouwens nog een raadsel, al zijn er diverse verklaringen bedacht.

Behalve op je eigen grond, mag je in Nederland niet zo maar ergens in bos of veld gaan staan met je laken. Toestemming moet vooraf aangevraagd en verkregen worden. Zo hebben wij speciaal toestemming van het Bezoekerscentrum Merwelanden om af en toe een nachtje te gaan nachtvlindersen. En daar stonden we dan dit jaar, begin augustus, in De Merwelanden met ons laken. Rond 21.50 uur schemert het al wat en als twee vleermuizen boven ons hoofd rondvliegen wordt het licht aangezet. De wereld wordt langzamerhand donker, de meeste vogels zwijgen al. Meestal start een avond met de komst van "klein gespuis", kleine vliegen, muggen, gaasvliegen. Deze avond komt er vrij snel al een eerste vlinder. En een kwartiertje na tien uur, als ook een bevertocht eindigt bij het Bezoekerscentrum, komt een aantal deelnemers kijken. Zij vallen met hun neus in de boter, want boven het laken vliegt een vrij grote vlinder, met vage rode kleuren. Gelukkig komt hij op het laken zitten. Het is een Rood weeskind (*Catocala nupta*), een soort uit de familie van de spinneruilen (Erebidae). Ah's en oh's van de paar bezoekers. Als de vlinder in rust zit heeft hij een perfecte schutkleur, zeker als hij op de stam van een populier of wilg zit. Maar wanneer de vlinder schrikt of vliegt, of wat onrustig zit, kan je ineens de achtervleugels zien: mooi donkerrood met zwarte banen. Aan die kleurcombinatie heeft de vlinder zijn naam te danken, want Amsterdamse weesmeisjes uit het Burgerweeshuis droegen vroeger rood met zwartgekleurde kleren, omdat deze ook voorkomen in het wapen van Amsterdam.

Het Rood weeskind kan – afhankelijk van het weer – vanaf juli al vliegen en dat kan doorgaan tot ver in oktober. Is er echter een warm voorjaar en een warme zomer, dan is er een veel kortere vliegperiode. De rupsen leven op populier en wilg. Het Rood weeskind komt in het hele land voor, maar wel vooral in het westen van Nederland, waar veel meer wilgen en populieren groeien. Met een beetje geluk kan je deze soort vlak bij je huis of in je eigen tuin te zien krijgen.

Rood weeskind

De mensen van de bevertocht vertrekken naar huis, wij horen de bosuil roepen. Het gegak van ganzen in de verte. We hebben nogal wat warme dagen achter de rug, en we verwachten redelijk wat soorten, maar deze avond is het niet echt druk. In totaal registreren we 43 soorten nachtvinders, en er zijn avonden met heel wat meer soorten geweest. En op heel goede plekken in Nederland, bijna altijd op de zandgronden, kan je met gemak het dubbele aantal soorten treffen. De biodiversiteit van insecten in Nederland en omringende landen is helaas de laatste jaren schrikbarend achteruit gegaan. Men schat met zo'n 75 procent. Had je vroeger van "gewone", algemene soorten 20 of meer exemplaren op je laken, dan mag je nu blij zijn met twee of drie. Maar iedere avond brengt ons toch altijd wat soorten die we gewoon mooi of leuk vinden, waar we graag naar kijken, en soms komen er ook wat zeldzamere soorten. We noemen een paar soorten.

Vanavond ontdekken we de Prachtmot (*Oncocera semirubella*). Het is een micro-soort die tot de familie der Lichtmotten (Pyralidae) gerekend wordt. Met een beetje geluk krijg je een schitterend gekleurde smalle vlinder te zien die voor een gedeelte een fuchsiakleurtje heeft. Een wat ouder en al wat afgevlogen exemplaar kan wat meer ivoorkleurig zijn. Het leuke aan deze soort is, dat het tot een jaar of 15 geleden behoorlijk zeldzaam was. Vooral bekend van de kalkgronden in Zuid-Limburg en vroeger ook wel algemeen in de duinen. De voedsel- of waardplanten van deze soort zijn de klavers, en vooral Witte klaver (*Trifolium repens*) en Gewone rolklaver (*Lotus corniculatus*). We hebben deze soort pas de laatste jaren op het Eiland van Dordrecht gezien.

Prachtmot

Behalve dat wij in Nederland onze eigen vlinderfauna hebben, komen er in bepaalde jaren trekvinders uit het zuiden van Europa naar ons land. Soms trekken vlinders weg om

gebiedsuitbreiding te zoeken als er door gunstige omstandigheden heel veel exemplaren zijn, soms zijn de klimatologische omstandigheden extra goed. Deze avond zien we de Oranje kruidenmot (*Udea ferrugalis*), die tot de familie van de grasmotten (Crambidae) hoort. Dit vlindertje kan door het hele land worden waargenomen en is in sommige jaren zeer algemeen als trekvlinder.

De Oranje kruidenmot

Als laatste en zeker niet de minst imposante vlinder noemen we de (Populieren)brandvlinder (*Pheosia tremula*) uit de familie van de Tandvlinders (Notodontidae). Een in heel Nederland algemene vlinder, 22-28 cm groot, die tussen april en september in twee generaties kan vliegen. De rups leeft o.a. op (Ratel)populier, wilg en berk.

Dit is een indruk van een nachtvlinderavond. Rest mij het Biesbosch Bezoekerscentrum hartelijk te danken voor de toestemming om te mogen nachtvlinderen op hun terrein en om Carel ten Ham te bedanken voor het constructiewerk om het laken met lampen op te zetten en weer af te breken.

En u? Wilt u meer weten van nachtvlinders? Kijk dan eens op de site van Microlepidoptera (<https://www.microvlinders.nl/index.php>) of van de Vlinderstichting (<https://www.vlinderstichting.nl/>). U kunt ook lid worden van vlinder-secties van de Nederlandse Entomologische Vereniging, (1) de Sectie Ter Haar met nadruk op de macro-nachtvlinders (<https://www.sectieterhaar.com/>) en (2) de Sectie Snellen die zich vooral richt op de micro-nachtvlinders. (<http://www.sectiesnellen.nl/info.php>).

